ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อเสนอแนะแนวการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Geographic Information System to Suggest Cultural Tourism Route Development on the Basis of Case Study Participation, Khlong Hae Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province

นนทรส ภัคมาน[1*]

Nontaros Parkkaman[1*]

[1] สาขาสถาปัตยกรรมและผังเมือง, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย สงขลา 90000

[1] Department of Urban Planning, University of Technology Srivijaya, Meung, Songkhla, 90000, Thailand

* Corresponding author: E-mail address: kanokwannaporn.p@rmutsv.ac.th

(Received: March 10, 2023; Revised: August 20, 2023; Accepted: August 30, 2023)

https://doi.org/10.55164/pactj.v36i4.264176

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่กลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดทำสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยการประยุกต์ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยประกอบด้วย การทบทวนวรรณกรรมและการสำรวจข้อมูลโดยใช้แอปพลิเคชั่น Epicollect 5 Application เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพิกัด ภาพถ่าย นำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาทำเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ จากนั้นวิเคราะห์และแสดงผลลัพธ์เป็นแผนที่ในโปรแกรม ArcGis Desktop 10.4 ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ประกอบด้วย ข้อมูลจากแบบสอบถามสำรวจความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน และสัมภาษณ์หน่วยงานรัฐ ประธานชุมชน โดยประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน จัดทำต้นแบบแผนที่เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสื่อประชาสัมพันธ์โดยผลิตออกมาเป็นผังแผนที่ต้นแบบ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชน ประธานชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ ต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงควรเน้น 3 จุดหลักในแผนที่เส้นทางคือ สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแห วัดคลองแห และตลาดน้ำคลองแห ให้เชื่อมโยงไปยังสถานที่สำคัญในชุมชน

คำสำคัญ: ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การมีส่วนร่วม

Abstract

This article aimed at studying tourism guideline and specifying cultural tourism route development in the community, creating area-based data base on occupation groups, local products, and local wisdom, and gathering information on local wisdom and cultural tourism routes in Khlong Hae Sub-district, Hat Yai District, Songkhla Province by applying a geographic information system. The research conduction procedure comprised review of related literature and survey of data by using Epicollect 5 Application to data on coordinates and photographs. The data collected were then used to create an online data base. Then such data were analysed and presented in the form of maps in ArcGis Desktop 10.4 program. The data derived from the survey included questionnaires eliciting local people's opinions on public participation and interviews conducted with those in governmental bodies and community presidents through workshops taken part by several sectors in the community. The model of cultural tourism route maps and public relation medias were then produced in the form of a model map. The research findings revealed that people, community presidents, and governmental bodies needed tourists to visit the community to learn its local wisdom. As a consequence of this, the locality should underline the following 3 spots in the map: Mueang Khlong Hae Municipality Office, Khlong Hae Temple, and Khlong Hae floating market. The mentioned three spots should be connected with other important places in the community.

Keywords: Geographic Information System, Cultural Tourism Route, Participation of People

บทนำ

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวยุค Thailand 4.0 มีความสำคัญมาก จึงต้องเร่งสร้างความเข้มแข็งและต้องแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ตามยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ชุมชนเทศบาลเมืองคลองแห อำเภอหาดใหญ่จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนดั้งเดิมในภาคใต้ที่มีประวัติศาสตร์มายาวนาน ปัจจุบันชุมชนในเทศบาลเมืองคลองแห ได้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นสิ่งดึงดูดใจในแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นที่นิยมและรู้จักในระดับประเทศคือ ตลาดน้ำคลองแห และได้ใช้ภูมิปัญญาการประกอบอาหารพื้นบ้านภาคใต้เป็นจุดขายสำหรับนักท่องเที่ยว แต่ไม่ได้มีการจัดการภูมิปัญหาท้องถิ่นมาให้ใช้เพื่อการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ที่ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ปัจจุบันตลาดน้ำคลองแหมีการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเฉพาะในช่วงวันสำคัญหรือเทศกาลเท่านั้น

จากความสำคัญดังกล่าว ชุมชนคลองแหเป็นหนึ่งในพื้นที่ มีศักยภาพสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสามารถส่งเสริมให้ชุมชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของพื้นที่ โดยการนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพในการวิเคราะห์เชิงพื้นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะในสภาวะปัจจุบันยอมรับว่า เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารมีบทบาทที่สำคัญต่อการบริหารจัดการและการพัฒนาความก้าวหน้า ทั้งนี้เนื่องจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่จะช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานได้อย่างมีคุณภาพดังนั้นการสำรวจและการจัดทำฐานข้อมูล ลงพื้นที่สำรวจด้วยการทำแผนที่ รวมถึงการสื่อความหมายต่าง ๆ จะเป็นเครื่องมือเพื่อให้เห็นคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ เพื่อนำมาเป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ส่งผลให้ ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐผู้นำชุมชน และรายได้จากนักท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1.ศึกษาแนวทางท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

2.จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่กลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

3.จัดทำสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ทบทวนวรรณกรรม

ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เพื่อเสนอแนะแนวการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมกรณีศึกษา ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) คือกระบวนการทำงานเกี่ยวกับข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial data) ด้วยระบบคอมพิวเตอร์โดยการกำหนดข้อมูลเชิงบรรยายหรือข้อมูลคุณลักษณะ (attribute data) และสารสนเทศ เช่น ที่อยู่ บ้านเลขที่ ที่มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งในเชิงพื้นที่ (Spatial data) เช่น ตำแหน่งบ้าน ถนน แม่น้ำ เป็นต้น ในรูปของตารางข้อมูลและฐานข้อมูล[8]

ตัวอย่างการใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ โดยใช้ GIS

GIS ได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในสาขาหรือหน่วยงานด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่สรุปได้ดังนี้ ด้านอนุรักษ์และจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental Management and Conservation) การจัดการทางพืชและสัตว์ในดิน สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ การควบคุมและติดตามมลภาวะ และแบบจำลองด้านนิเวศวิทยา

ด้านผังเมือง (Urban GIS) การวางแผนผังเมือง ระบบการระบายน้ำเสีย ที่ดิน ภาษีที่ดิน การวิเคราะห์ด้านอาชญากรรม และโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย

การจัดการสาธารณูปโภค (Facilities Management) การจัดการต่าง ๆ ทั้งในด้านไฟฟ้า ประปา ท่อส่งก๊าซ ระบบจราจรและโทรคมนาคม

ลักษณะการนำ GIS มาใช้ประโยชน์มีความสัมพันธ์กับความก้าวหน้าหรือการพัฒนาวิทยาการด้าน GIS โดยตรงกล่าวคือในช่วงแรกการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ในการสำรวจจัดเก็บข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในระยะต่อมามีการนำ GIS มาใช้ประโยชน์ด้านการวิเคราะห์ (Analysis Application) และการวางแผนจัดการในด้านต่าง ๆ (Management Application) มากขึ้น

Epicollect5 คือ แอปพลิเคชันมือถือและเว็บแอพพลิเคชัน (Web Application) ในการจัดเก็บข้อมูลพิกัดและข้อมูลสื่อผสมต่างๆ เช่น ข้อมูลพิกัด รูปภาพ ข้อความ เป็นต้น และสามารถเรียกดูข้อมูลผ่านฐานข้อมูลออนไลน์ โดยให้บริการทั้งรูปแบบเว็บไซต์และแอปพลิเคชันมือถือของผู้ให้บริการ (Host) ในรูปแบบ Freeware และสามารถเรียกใช้ข้อมูลได้หลายอุปกรณ์และสามารถดูพร้อมกันได้ผ่านเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน (Web Application) ผ่านระบบเครือข่าย Internet ได้ทุกสถานที่และทุกเวลา ทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลและการเรียกดูข้อมูลมีความสะดวก รวดเร็ว ง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูล

Esri ArcGIS ขอบเขตสำหรับการสร้างเส้นทางการการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ GIS และการกำหนดเส้นทางเชิงพื้นที่ การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ตาม GIS โดยใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ใช้กันอย่างแพร่หลายสำหรับการจัดการระบบ การสร้างแผนที่ และการออกแบบโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วย [9] โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วมของการสร้างข้อมูลแผนที่ GIS และการกำหนดค่าเชิงพื้นที่สำหรับการวิเคราะห์คือการออกแบบให้มีประสิทธิภาพสำหรับการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวิเคราะห์ด้วยข้อมูลดั้งเดิม ดังนั้น บทความนี้จะนำเทคโนโลยีที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ที่มีคุณภาพสูงและเชื่อถือได้นำมาเป็นองค์ประกอบสำหรับใช้ในพื้นที่ ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเปลี่ยนกระบวนแบบดั้งเดิมไปสู่ความยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

กิติยา พฤกษากิจ บุญสม เกษประดิษฐ์ [2] กล่าวว่าองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการคือ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาดรูปปั้น และแกะสลัก ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์มหรสพต่าง ๆ ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ และลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนามาใช้เฉพาะท้องถิ่น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการให้ข้อมูล

อคิน ระพีพัฒน์ [3] ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการให้ข้อมูลและมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลโดยสามารถแบ่งแนวทางออกเป็นการให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือร่วมกัน ช่องทางดังกล่าวจะมีลักษณะรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทางตรงและทางอ้อม กระทำโดยการผ่านทางสื่อต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือร่วมกัน สามารถดำเนินการได้หลายแบบดังนี้

1. เวทีสาธารณะ การจัดกิจกรรมเวทีสาธารณะจะเริ่มต้นด้วยการแจ้งให้ประชาชนทราบความเป็นไป การจัดเวทีสาธารณะเป็นเทคนิคอย่างนึงที่จะให้ประชาชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อที่จะนำข้อมูลไปพัฒนาและปรับปรุงต่อไป

2. การพบปะแบบไม่เป็นทางการ เป็นการสื่อสารสองทาง การพบปะแบบไม่เป็นทางการนี้อนุญาตให้ประชาชนเข้าไปในหน่วยงานโดยเจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปแลกเปลี่ยนความคิดเพื่อสร้างความกระจ่างในประเด็นข้อสงสัยหรือข้อวิตกกังวลของสังคม

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมที่มีเป้าหมายแน่นอน มีวัตถุประสงค์เฉพาะและต้องการคำตอบที่ชัดเจน เป็นการสื่อสารสองทางที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นทัศนคติซึ่งกันและกัน

4. คณะที่ปรึกษาเป็นเทคนิคการมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นจัดตั้งกลุ่ม ให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการบริหารองค์กร โดยในโครงสร้างเจ้าหน้าที่ และผู้เชี่ยวชาญ ถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการขอข้อคิดเห็นจากคณะที่ปรึกษาก่อนการจัดทำดำเนินการหรือขอนุมัติการดำเนินงานในคณะที่เทคนิคการมีส่วนร่วมประเภทอื่นมันจะมีลักษณะเป็นการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวไปโดยกำหนดเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดอย่างชัดเจน

โดยสรุปการมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือร่วมกันเป็นการเปิดกว้างทางด้านความคิดที่ให้ประชาชนในท้องถิ่นได้แสดงความคิดเห็นจากปัญหาที่พบได้อย่างเต็มที่

วิธีดำเนินการวิจัย

การกำหนดพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกพื้นที่คือตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่โดยประมาณ 24.50 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 15,312 ไร่ มีชุมชนทั้งหมด 40 ชุมชน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการสำรวจโดยใช้แอปพลิเคชัน Epicollect 5 Application เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพิกัด ภาพถ่าย และโปรแกรม ArcGIS Version 10.4 ในการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจภาคสนาม เป็นข้อมูลลักษณะเชิงพื้นที่ ที่จำเป็นต้องระบุพิกัดภูมิศาสตร์ ภาพถ่าย พร้อมอธิบายลักษณะหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น ๆ

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ฐานข้อมูลที่จัดเก็บไว้ในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เช่นข้อมูลเชิงพื้นที่ ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม (Satellite imagery)

ประชากรตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูล

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ประธานชุมชนและตัวแทนคนในชุมชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องรวมจำนวน 20 ท่าน และเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจเป็นข้อมูลเชิงพื้นที่ที่จำเป็นต้องระบุพิกัดภูมิศาสตร์พร้อมอธิบายลักษณะหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นบนพื้นที่นั้น ๆได้ ดังนั้นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจึงประกอบไปด้วยการสำรวจโดยการใช้แอปพลิเคชัน Epicollect 5 Application เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพิกัด ภาพถ่าย และนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาทำเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ และนำข้อมูลจากฐาน เข้ามายัง ArcGIS Version 10.4 เพื่อนำเข้ามาร่วมวิเคราะห์และแสดงผลลัพธ์เชิงแผนที่และแบบฟอร์มสำหรับกรอกข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

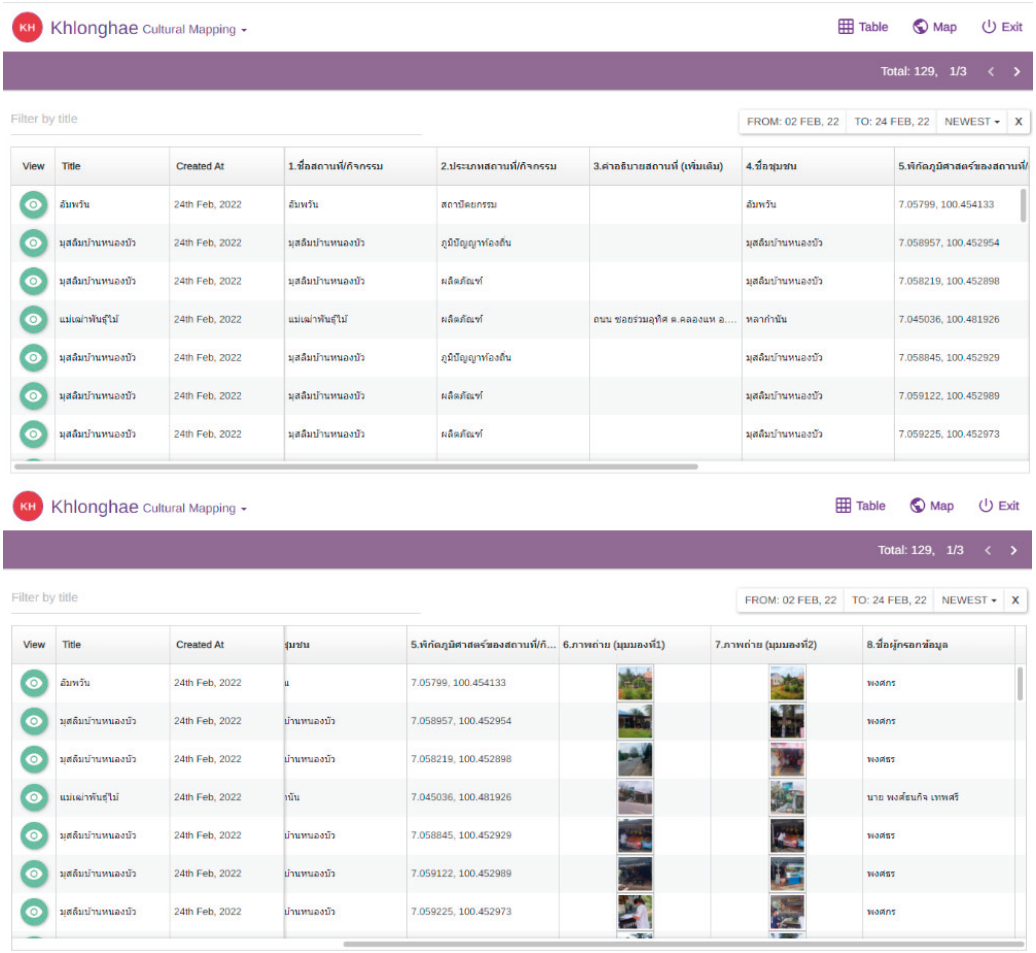

Figure 1. Collecting Coordinate Data with Epicollect 5 Application

Source : Nontaros, 2565

- จัดทำแผนที่จากการสำรวจ โดยนำข้อมูลขอบเขตการปกครองชุมชนคลองแห มาซ้อนทับกับข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียมจากเว็บไซต์ Google Maps ในระดับที่สามารถเห็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ได้อย่างชัดเจน และจัดทำเป็นเอกสารประกอบการสำรวจ และนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาทำเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ และ

นำข้อมูลจากฐานข้อมูลเข้ามายัง ArcGIS Version 10.4 เพื่อนำเข้ามาร่วมวิเคราะห์และแสดงผลลัพธ์เชิงแผนที่ นำข้อมูลแผนที่ภูมิประเทศตำบลคลองแหทั้ง 40 ชุมชน ออกมาซ้อนทับกับชั้นข้อมูลเชิงพื้นที่ จัดเก็บอยู่ในฐานข้อมูลภูมิศาสตร์โดยใช้โปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์[5]

- จัดทำแบบฟอร์มสำหรับกรอกข้อมูล แบบฟอร์มที่สร้างขึ้นใช้สำหรับเก็บข้อมูลด้วยการกรอกผ่านระบบออนไลน์ โดยหัวข้อในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ชื่อสถานที่ ประเภทสถานที่ คำอธิบายหรือข้อมูลทั่วไปของสถานที่ พิกัดภูมิศาสตร์ของสถานที่ ภาพถ่ายสถานที่ และผู้เก็บข้อมูล

แผนที่ภาพถ่ายดาวเทียมแสดงขอบเขตชุมชน

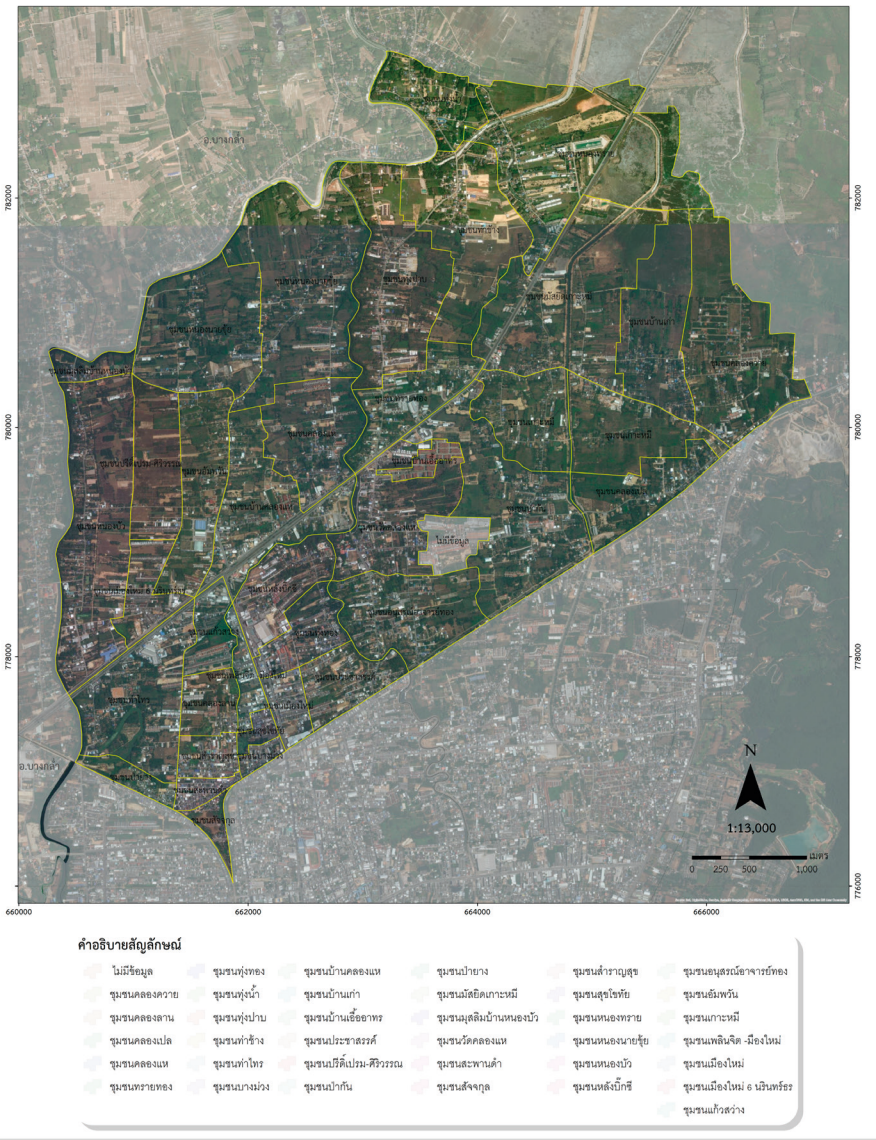

Figure 2. Overlapping with Maps Satellite Imagery data layer

Source : Nontaros, 2565

แผนที่ภูมิสารสนเทศแสดงขอบเขตชุมชน

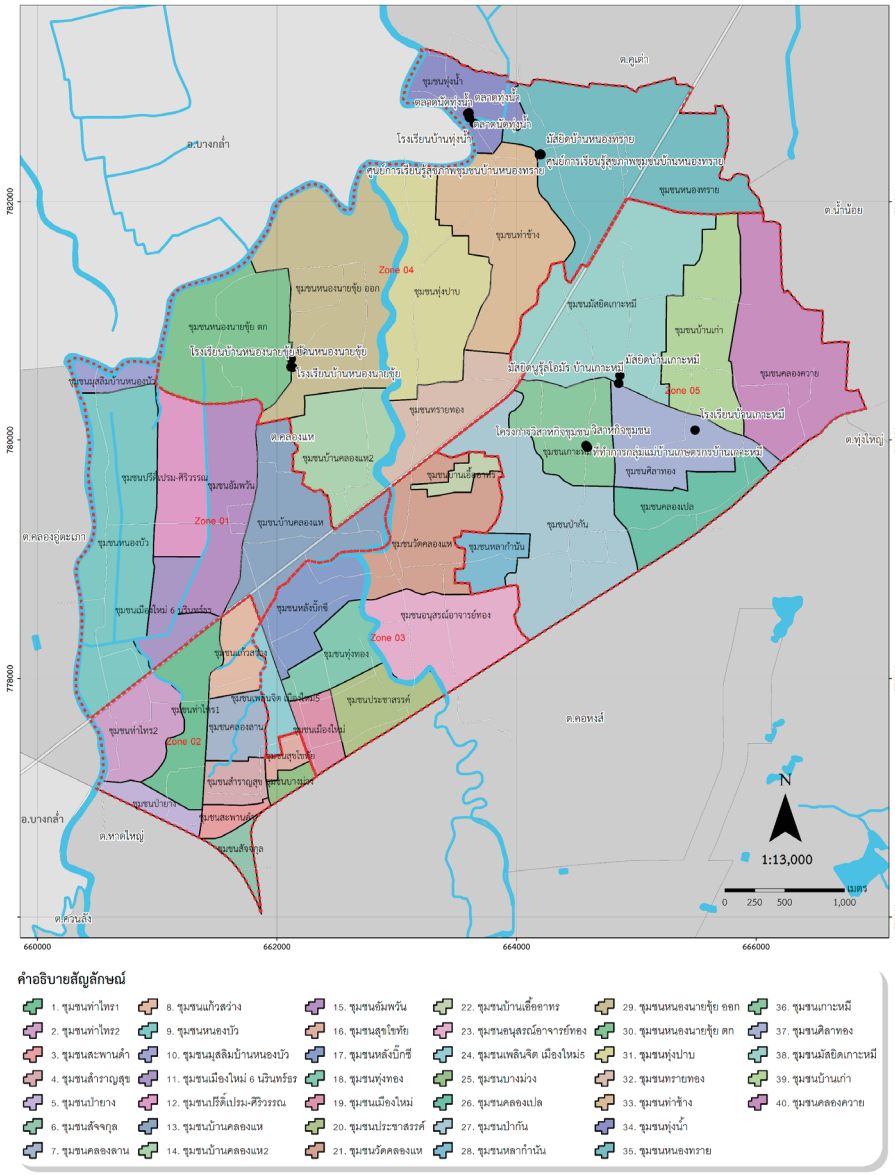

Figure 3. Overlapping with geospatial layers stored in geodatabases using software
Source : Nontaros, 2565

ขั้นตอนที่ 2

ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล โดยการการเก็บข้อมูลเชิงพื้นที่กับกลุ่มผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาต่าง ๆ ในตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยกลุ่มประชากรตัวอย่างคือ ประชาชนในพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึก แสดงการเก็บข้อมูล ด้าน ผลิตภัณฑ์ในชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และอาคารสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

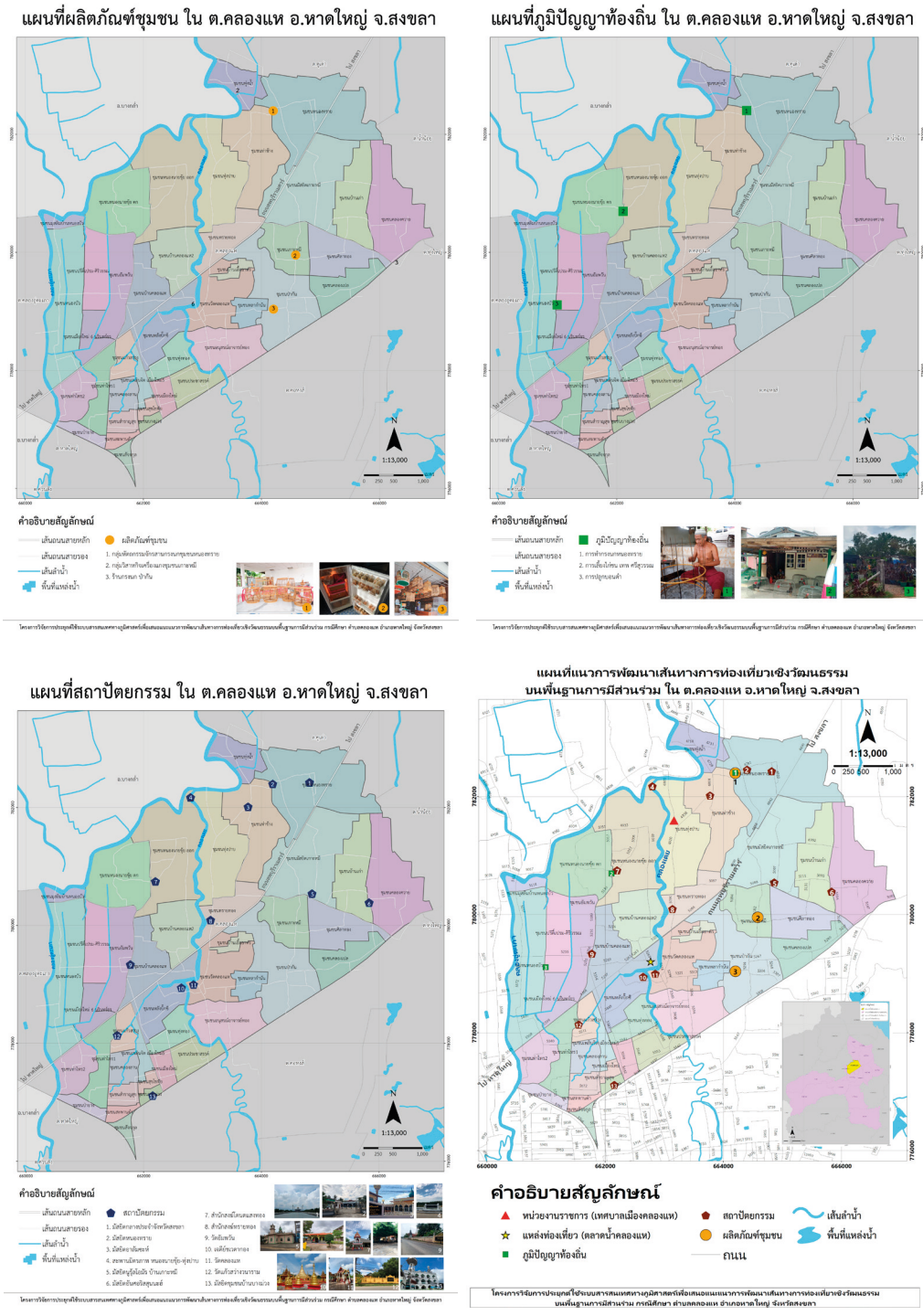

Figure 4. Location information map.

Source : Nontaros, 2565

ขั้นตอนที่ 3

จัดทำฐานข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม เป็นการจัดเก็บด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) ในรูปแบบฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ (Spatial Data) และข้อมูลเชิงบรรยาย (Attribute Data) โดยจัดเก็บอยู่ในรูปแบบชั้นข้อมูลภูมิสารสนเทศ (Shapefile) ได้แก่ ชั้นข้อมูลสถานที่สำคัญ ชั้นข้อมูลโครงสร้างพื้นฐาน และชั้นข้อมูลสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จัดทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยผลิตออกมาเป็นแผนที่และผังบริเวณวัตถุประสงค์เพื่อขอคำแนะนำโดยมีการประชุมเชิงปฏิบัติบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาครัฐ เพื่อเสนอแนะแนวการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมกรณีศึกษาตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

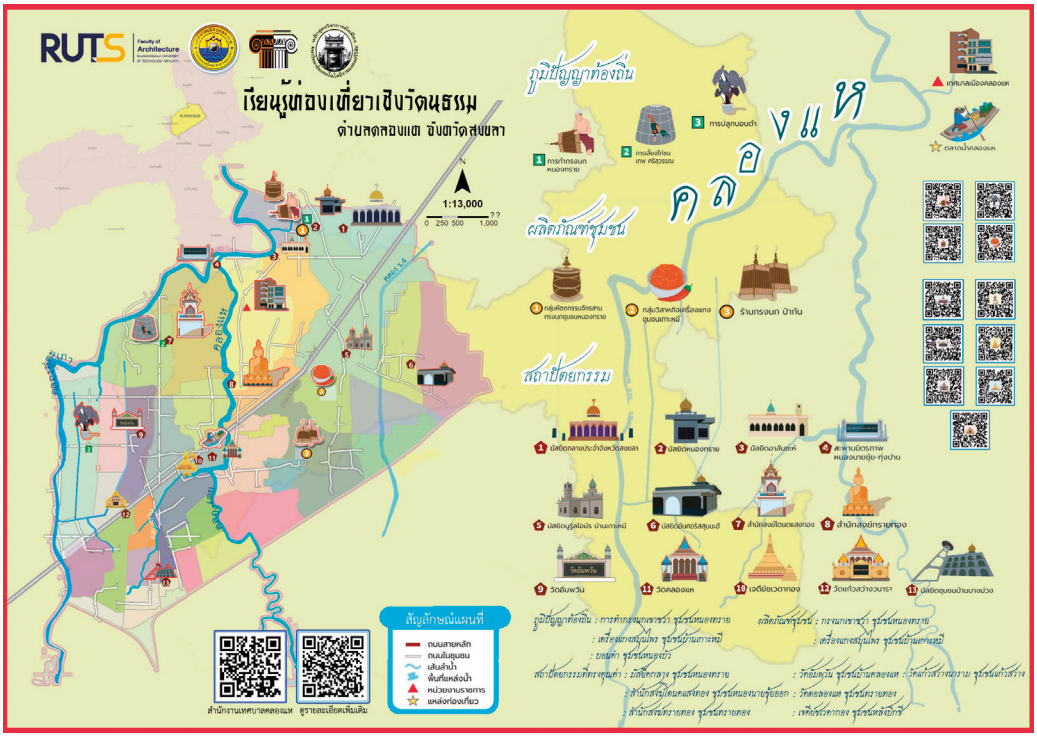

Figure 5. Sketch of a prototype map of cultural tourism routes and public relations media (inner cover) Khlong Hae Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla ProvinceSource Source : Nontaros, 2565

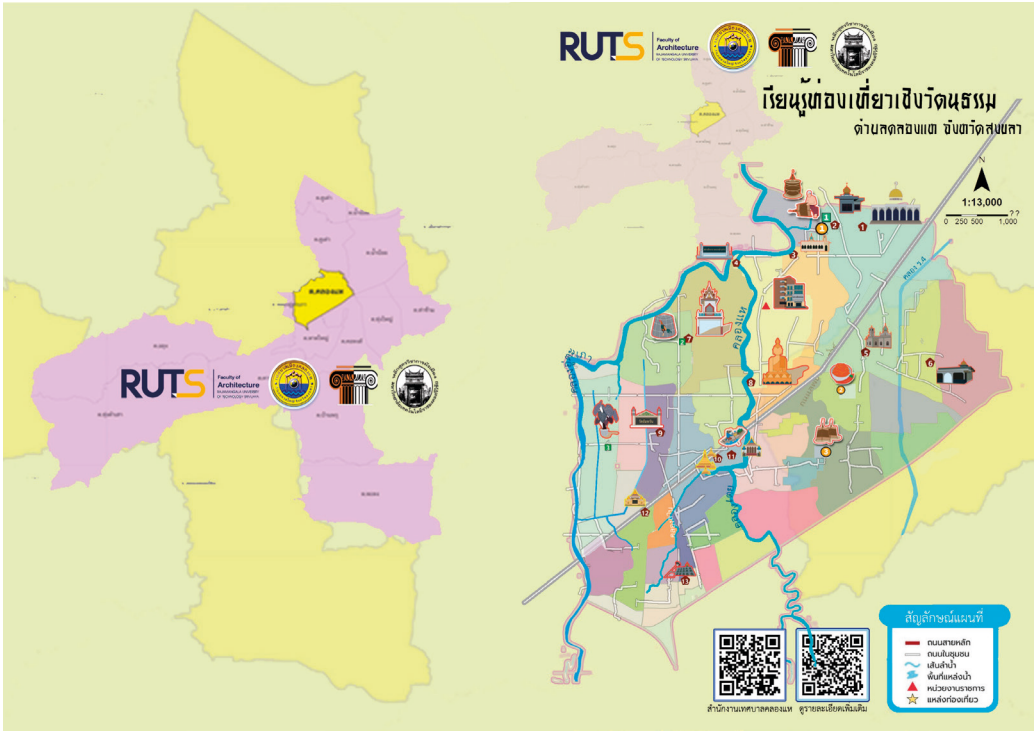

Figure 6. The prototype map sketch tourist route Show the prototype map surfing route cultural tourism and public relations media (outside) Khlong Hae Subdistrict, Songkhla Province
Source : Nontaros, 2565

Figure 7. Participation of communities, government agencies, suggest improvements Create a map of cultural tourism routes in Khlong Hae Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province.
Source : Nontaros, 2565

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาแนวทางท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เพื่อพิจารณาประเด็นที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันและดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูลให้มีลักษณะเป็นแนวคิดสรุปเชิงนามธรรมโดยนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์แนวทางการท่องเที่ยว

แนวทางท่องเที่ยวและการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนสามารถพัฒนาเส้นทางให้เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้จากการลงพื้นที่สำรวจพบว่า พื้นที่มีองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์คือ วัดคลองแหตั้งอยู่ในชุมชนวัดคลองแห เจดีย์มหาบุญโคกหลังนกคุ้มตั้งอยู่ชุมชนหลังบิ๊กซี มัสยิดกลางประจำจังหวัดสงขลาตั้งอยู่ชุมชนหนองทราย อีกทั้งพื้นที่ศึกษายังมีศิลปะ หัตถกรรมคือกลุ่มหัตถกรรมจักรสานกรงนกตั้งอยู่ชุมชนหนองทราย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพมาก จนถึงปัจจุบันชุมชนได้ประกอบอาชีพงานหัตถกรรมกรงนกยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของเยาวชนและสถาบันต่าง ๆ

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่กลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผู้วิจัยได้จัดทำฐานข้อมูล 3 ด้านคือด้านงานสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า ด้านอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน สำรวจข้อมูลพื้นที่โดยใช้แอปพลิเคชัน Epicollect 5 Application เก็บข้อมูล พิกัด ภาพถ่าย และนำข้อมูลที่ได้มาเป็นฐานข้อมูลออนไลน์ นำข้อมูลจากฐานข้อมูลเข้ามายัง ArcGIS Version 10.4 เพื่อรวบรวมและแสดงผลลัพธ์เชิงพื้นที่จัดเก็บในฐานข้อมูลภูมิศาสตร์โดยใช้โปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ พบว่า เดิมพื้นที่ชุมชนตำบลคลองแห มีเพียง 37 ชุมชน เมื่อได้สำรวจข้อมูลจึงเพิ่มจากเดิม 37 ชุมชนเป็น 40 ชุมชน และแบ่งข้อมูลทางด้านกายภาพของเป็น 3 ประเภท คือ 1)ด้านอาคารสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ 13 จุด 2) อาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ 3 จุด 3) ผลิตภัณฑ์ชุมชน 3 จุด

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 จัดทำสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ผลจากการระดมความคิดเห็นจากประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ ประธานชุมชน โดยการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในการจัดทำแผนที่เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีความต้องการให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยระบุในแผนที่เส้นทางเริ่มต้นด้วยจุดหลัก 3 จุดในแผนที่ คือ จุดที่ 1 ตลาดน้ำคลองแหเนื่องจากเป็นจุดที่ใกล้ถนนสายประธานเข้าถึงได้สะดวกเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นในการรับข้อมูล จุดที่ 2 วัดคลองแห เนื่องจากมีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ จุดที่ 3 สำนักงานเทศบาลเมืองคลองแหเนื่องจากเป็นหน่วยงานราชการสามารถให้ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง ประธานชุมชนได้มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในแผนที่เส้นทางควรแทรกข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่ เช่นวัดคลองแห มัสยิดกลางประจำจังหวัดสงขลา เจดีย์มหาบุญโคกหลังนกคุ้ม ควรระบุในแผนที่โดยใช้เป็นสัญลักษณ์ Qr code เพื่อสะดวก รวดเร็วและง่ายต่อการเข้าถึงแหล่งข้อมูล ผลจากการระดมความคิดเห็นการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมได้นำแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการให้ข้อมูลของ อคิน ระพีพัฒน์ [3] แนวทางการมีส่วนร่วม การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมที่มีเป้าหมายแน่นอน มีวัตถุประสงค์เฉพาะและต้องการคำตอบที่ชัดเจน เป็นการสื่อสารสองทางที่ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นทัศนคติซึ่งกันและกัน

แผ่นพับสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปกด้านใน

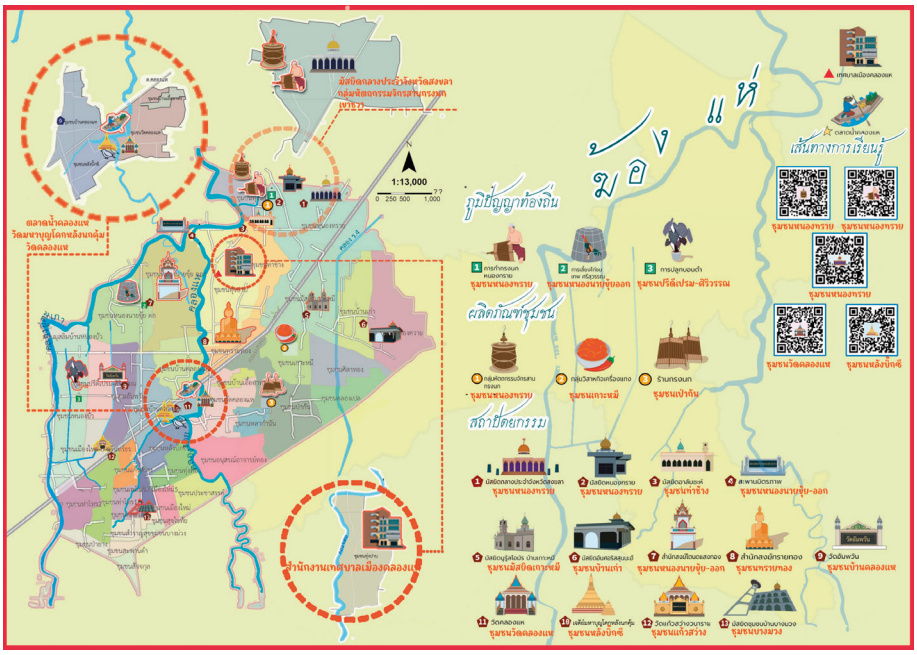

Figure 11. Cultural tourism route publicity brochure, inside cover

Source : Nontaros, 2565

แผ่นพับสื่อประชาสัมพันธ์เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ปกด้านนอก

Figure 12. Cultural tourism route publicity brochure, outer cover

Source : Nontaros, 2565

Figure 13. Pop-up image for public relations brochures. Cultural tourism route

Source : Nontaros, 2565

อภิปรายผลการวิจัย

ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมกรณีศึกษา ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้นำผลที่ได้มาวิเคราะห์ พิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีโดยมีการอภิปรายผลวิจัยได้เป็นประเด็นดังนี้

1. ชุมชนในพื้นที่ตำบลคลองแหโดยเฉพาะชุมชนหนองทรายมีความยินดีเป็นอย่างมากที่จะให้มีเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมขึ้นในพื้นที่ที่ตนเองอาศัย ปัจจุบันคนในชุมชนตำบลคลองแหประกอบอาชีพสวนยางและว่างจากสวนจะรวมกลุ่มเพื่อทำกรงนกเขาชวาเป็นกลุ่มหัตถกรรมจักรสานกรงนกเขาชวา เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีศักยภาพมากยังเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงานของเยาวชนและสถาบันต่าง ๆ ซึ่งได้สอดคล้องกับทฤษฎี กิติยา พฤกษากิจ บุญสม เกษประดิษฐ์ [2] เรื่ององค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการคือ ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น โบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานต่าง ๆ งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาดรูปปั้น และแกะสลัก ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ดนตรีการแสดงละคร ภาพยนตร์มหรสพต่าง ๆ ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียมและเทศกาลต่าง ๆ และลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น มีการสืบทอดวิธีการผลิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษและมีการทำเกือบทุกเครือเรือนจนถึงปัจจุบัน แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่เริ่มที่จะไม่เห็นความสำคัญของอาชีพนี้มีเพียงผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังคงทำกรงนกเขาชวา อีกทั้งตำบลคลองแหยังมีอาคารสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวมาเลยเซียได้แก่ ตลาดน้ำคลองแห มัสยิสกลางประจำจังหวัดสงขลาตั้งอยู่ชุมชนหนองทราย เจดีย์มหาบุญโคกหลังนกคุ้มตั้งอยู่ชุมชนหลักบิ๊กซี วัดคลองแหตั้งอยู่ชุมชนวัดคลองแห วัดอัมพวัน (วัดม่วงสาวตือก) ตั้งอยู่พื้นที่เทศบาลเมืองคลองแห ชุมชนคลองแหยังมีประเพณีสำคัญ ๆ คือประเพณีแข่งขันเรือยาวลำน้ำคลองแห เหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจในการท่องเที่ยวก่อให้เกิดประโยชน์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ ซึ่งได้สอดคล้องกับ กาญจนา แสงลิ้มสุวรรณ [15] กล่าวว่าการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญที่นำรายได้เข้าสู่ประเทศไทยและช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. จัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่กลุ่มอาชีพ ผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จากการศึกษาพบว่าการนำเทคโนโลยีระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์มาร่วมพัฒนามีประโยชน์เป็นอย่างมากในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์พื้นที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม [10] [11] โดยในการพัฒนาระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์และแผนที่จะต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลกระบวนการทำงานเกี่ยวกับข้อมูลเชิงพื้นที่ (spatial data) โดยมีการนำเข้าข้อมูลขอบเขตของพื้นที่ ข้อมูลทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม โบราณสถาน แหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ชุมชน และข้อมูลเชิงพื้นที่ GIS โดยมีสำรวจข้อมูลพิกัดตำแหน่งที่ตั้งของข้อมูลมาจัดเก็บเป็นฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ตำแหน่งที่ตั้งบนแผนที่ และนำข้อมูลเชิงพื้นที่มาทำการซ้อนทับข้อมูลเข้าด้วยกัน เพื่อนำมาพัฒนาแผนที่เส้นทางการเรียนรู้ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งข้อมูลเทติยภูมิเดิมพื้นที่ชุมชนตำบลคลองแหมีเพียง 37 ชุมชนเมื่อได้มีการสำรวจข้อมูลจากการลงพื้นที่จริงจะได้ข้อมูลเป็นปฐมภูมิเพิ่มเติมจากเดิม 37 ชุมชนเป็น 40 ชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐ (เทศบาลเมืองคลองแห) เป็นอย่างมากที่ต้องปรับเป็นข้อมูลปัจจุบันและนำไปพัฒนาต่อด้านงานผังเมือง ด้านส่งเสริมพัฒนาอาชีพ และงานด้านต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ต่อไป

3.จัดทำสารสนเทศภูมิปัญหาท้องถิ่นและเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จากการศึกษาพบว่าตำบลคลองแหเป็นตำบลที่มีขนาดใหญ่มีขอบเขตการปกครองระดับชุมชน 40 ชุมชน [6-7] มีอาคารสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าและภูมิปัญญาอาชีพ ผลิตภัณฑ์ที่มีเป็นเอกลักษณ์กระจายอยู่ในพื้นที่และมีถนนสายประธาน

ตัดผ่านทำให้ชุมชนแบ่งออกเป็น 2 ฝั่งส่งผลต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว การจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญและมีความจำเป็นมาก ทำอย่างไรให้เข้าถึงสถานที่ได้สะดวกรวดเร็วและง่ายสอดคล้องกับเอกชัย กกแก้วและคณะ 2559 [16] กล่าวว่าปัจจุบันการให้บริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวผ่านเครือข่ายอินเตอร์เน็ตเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเข้าถึง เผยแพร่ สามารถช่วยให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว สอดคล้องกับแนวความคิดของประธานชุมชนในการประชุมเชิงปฏิบัติการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ควรระบุเนื้อหาและเส้นทางสถานที่สำคัญ ๆ เป็นสัญลักษณ์ Qr code เพื่อสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้

การศึกษาครั้งนี้ได้ทราบถึงแนวทางในการกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและได้ข้อมูล พิกัดด้านกลุ่มอาชีพ กลุ่มผลิตภัณฑ์และอาคารสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่าในพื้นที่ตำบลคลองแหดังนั้นในการศึกษาในครั้งต่อไปควรนำผลการวิจัยนี้

1. ไปสู่กระบวนการพัฒนาโปรแกรมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้นักท่องเที่ยว

2. ควรมีการส่งเสริมหรือพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เนื่องจากผู้วิจัยเห็นศักยภาพของพื้นที่คือชุมชนหนองทรายมีศักยภาพพัฒนาให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้

3. ควรมีการผลักดันและนำแผนผังไปปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในกับภาครัฐ เอกชน ชุมชน ในจังหวัดสงขลาต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยการสนับสนุนทุนวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย ตลอดผู้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานการวิจัย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บของมูลได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

References

[1] Phu thong, P, & Charoenchit, C., & Sae jiew, N. (2559). Information Data for Natural Tourism in Khlong Sok Subdistrict, Phanom District, Surat Thani Province. *Hat Yai and International Academic Conferences at Hat Yai University,* 1437-1448. (in Thai).

[2] Pruksakit, K., & Ket Pradit, B. (2018). The Study on Cultural Tourist Development: A Case Study of Chanthaklem Sub-district, Khao Khitchakut Chanthaburi Province. *Pathumthani University Aademic Jounal, 10*(1), 246-257. https://so05.tci-thaijo.org/index.php/ptujournal/issue/view/13542. (in Thai).

[3] Rapeephat, A. (1982) Slums, Problems and Solutions. Thammasat University. (in Thai).

[4] Wongphonboon, S. (2018). Epiccllect5 application for data collection. *Science and Technology Journal Maha Sarakham Rajabhat University, 1*(1), 18-26. (in Thai).

[5] Jirakajornkun, S. (2012). *Learn about Geospatial Systems with ArcGIS Desktop 10.1. for Desktop.* (n.p.). (in Thai).

[6] *Basic Information.* (2021, 22 March). http://www.klonghaecity.go.th

[7] ChaninthonSongkhla. M, (2020) *The Identity of Place and Food Culture in Thakham Community Area Achieve to Tourism Route* (Research report). N.P. (in Thai).

[8] Sureyachai, N. (2010). *Development of Crime Map System Case Study for Car Theft in the District Area, Nakhom Pathom Province.* [Master's Thesis, Silpakorn University]. Silpakorn University Repository : SURE. https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/11839. (in Thai).

[9] Fischer, M.M., Scholten, H.J. and Unwin, D. (2019) Geographic Information Systems, Spatial Data Analysis and Spatial Modelling: An Introduction. In: Spatial Analytical Perspectives on GIS, Routledge, London, 3-20. https://doi.org/10.1201/9780203739051-1

[10] Ratchavieng, A. (2018). The Development of Geographic Information System For Tourism industry In Tha Chin River. *Journal of Humanities and Social Sciences Thonburi University, 12*(28), 37-51.

[11] United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2013, July 2). *New Life for Historic Cities.* https://whc.unesco.org/uploads/news/documents/news-1026-1.pdf

[12] Oztuna, A. (2023) Environmental Analysis Using Integrated GIS and Spatial Configurations in Israel. *Journal of Geographic Information System,* 15, 267-293 https://doi.org/10.4236/jgis.2023.152014

[13] Official website of EpiCollect5. https://five.epicollect.net/

[14] Leisher, C. (2014). A Comparison of Tablet-Based and Paper-Based Survey Data Collection in Conservation Projects. *Soc. Sci, 2014* (3), 264-271. https://doi.org/10.3390/socsci3020264

[15] Sanglimsuwan, K. et al. (2012). Sustainable Cultural Heritage Tourism. *Executive Journal, 32*(4), 139-146.

[16] Gaysorn, J., Kokkaew, E., Ratchaniphon, A., Wongsai, S., Wongsai, N. (2016 February 3-5). Web application for GIS-Based tourism data integration of Phuket Province, In Assoc. Prof. Dr. Somjate Thinaphong (Chairs), *Academic Conference on Space Technology and Geo-Informatics, Organized by The Space and Geo-Informatics Technology Development Agency* [Symposium]. Geoinfotech 2016, Bangkok, Thailand.